

Király Ignác

A GYERMEK

... tegnap, ma, holnap...

Miért akarok írni egy olyan témáról, amely állandóan jelen van az életünkben? „A vízcsapból is ez folyik.” Ezért. Mert mindenütt jelen van, ugyanakkor a mi korunk is sajátos, veszélyes irányulásokat mutat. Az életigenlő szemlélettől és gyakorlattól a túlnépesedésre hivatkozó születésszabályozásokig minden itt hömpölyög körülöttük a közbeszédben. Szülünk és ölünk? Oh nem, dehogynem ölünk! Szabályozunk! A fajfenntartás ösztönét racionalizáljuk! Ugyanakkor a teremtés rendje életigenlő. Meggondoltan életigenlő. Felelős lelkiismeretre épülő életigenlő. Az ember mindig igyekezett értékszemléletének megfelelően kezelni a gyermekkérdést. A régiek elvi és gyakorlati hozzáállása is hordoz elítélhető, és hordoz megfontolandó elemeket. A gyermekről, az emberi életről szóló elgondolások nemcsak az íróasztalnál születnek, hanem az elmélkedő ima templomi csendjében és a hitvesi ágyban is.

Most elindulunk az ókortól, majd segítségül hívjuk a keresztény és Jézustól tanulható elveket, hogy a mai kérdésekre olyan választ találjunk, amely a gyermekeket vállaló, holnapi szülőknek is segítenek helytállni. Bizony, a gyermekről szóló áttekintés nem egy szellemi és lelki felüdülés. Céлом nem a tárgyilagos drámai teljesség bemutatása, hanem a megfontolásra érdemes ismeretek tömör ismeretése, a mai gondokra való tekintettel.

1. A gyermek az ókorban

A család, a törzs, a nép fennmaradásának és erősödésének kiemelkedő lehetősége a gyermek. A felnőtt generációk a maguk földi értékeinek fennmaradását az utódokban látták megvalósulni. A felnőtt szokásokat a gyermekek a maguk szintjén élik meg. A putumayo indián törzs gyerekei még a XI. sz.-ban is úgy élik meg az ősi hagyományait, mint a felnőttek, hogy azután felnőttként is ezt vigyék tovább, generációról generációra. Egyik drámai hagyományuk volt, hogy a gyermekek a rivális törzsek gyermekhadakozások során elfogott gyerekeit kultikus diadalmi lakomán fogyasztották el, banánnal tálalva (Műveltség útja, VI. 155. o.).

A görögök fejlett kultúrájában a gazdag athéniak aranyármánnyal és kígyókkal díszített bölcsőbe tették gyermekeiket, hogy a régi királyi származás és dicsőség kísérje azok életét. Kultikus kifejezése ez az áthagyományozásnak. A spártaiak azért fürösztötték meg borban az újszülöttet, hogy a gyermek majd felnőjön az ő harcias, kemény életvitelű őseihez (Műveltség útja, VI. 296. o.). Az élet-színvonal növekedése nagy változásokat hozott a gyermekek kérdésében is. Krétán már akkor is megengedte a törvény a válást, ha a házastársak valamelyike félt attól, hogy túl sok gyereke lesz (Műveltség útja, VI. 297. o.). A gyermekek száma azonban kisebb gond volt, mint az, hogy minőségi gyermekek szülessenek és maradjanak meg. Egyes indián törzseknél azért vitték a szülés előtt lévő anyákat egy külön szigetre, hogy védett helyen szép és erős babájuk szülessen (Ackermann, 406. o.). Íme a szülészeti osztály és a szülőszoba elődje. Minden nép nagy áldásnak tekintette a szép és erőteljes gyermeket. Juvenalis írja, hogy a „legnagyobb tisztelet adassék a gyermeknek”, aki erőteljes és életképes (Szatírák 14). Livius is azt írja (Róma története, Decades 5.), hogy az emberi nemnek legkedvesebbje az értékeket tovább vivő gyermek. A Gracchusok anyja élete legdrágább értékeinek mondja nagyszerű gyermekeit. Vajon mit mondott volna, ha fogyatékkal születik valamelyik gyermeke? Akkor is volt vágyott gyermek, elfogadott gyermek és elutasított gyermek. Lucretius akkor is

elgondolkozik, ha olyan gyermeket lát, aki valamilyen születési rendellenességtől szenved, és szenvedeti szüleit. Ezért írja, hogy az újszülött olyan, mint egy hajótörött, aki ki van szolgáltatva a felnőtt világ kénye-kedvének. Platón is vallja kora és kultúrája elvárásait, vagyis a torz, életképtelen gyermek megölését (Ackermann idézi Kat. nevelés 1914, 407. o.). Már ott is vagyunk a Taigetosznál, az igény szintnek nem megfelelő gyermekek kitételénél, megölésénél. A szülők, a társadalom élet-halál urai, törvényerőre emelt határozatokkal, hagyományokkal. Az életszínvonal nagyon meghatározta a szülők gyermekvállalását.

A patriarchális társadalomban az apák döntötték el, hogy újszülöttjük bekerülhet-e a társadalom vérkeringésébe, és azt is, hogyan. A hasznosság elve elnyomta az életet tisztelő irgalmasság elvét. Így terjedt el a magzatelhajtás és a gyermekkitétel gyakorlata. Juvenalis szerint a görögöknél olyan gyakori volt az abortusz, hogy alig látott gyermekágyas nőt. Azt most nem tudjuk rekonstruálni, hogy az őskorban mit tettek a felnőtt szemmel életképtelennek látszó gyermekekkel. Azért elgondolkodtató, hogy a dicső Róma története is gyermekkitételrel indul (Romulus és Remus). A római 12 táblás törvény írja, hogy amennyiben az apa úgy ítéli meg, hogy gyermeke fejletlen és rendellenes, akkor megölheti. Később a törvény próbál határt szabni és előírja, hogy 5 tanú kell az életképtelenség megállapításához. Ez a törvény is kijátszható volt, amint ezt Tertullianus írja: „Tiltják törvényeiket, hogy az újszülötteket megöljétek, de egy törvényt sem lehet olyan könnyen kijátszani, mint ezt.” Ahol a csecsemő megölését lehetővé tette a törvénykezés, ott meg is találták a kikapukat (hamis tanúzás). Lactantius szomorúan jegyzi meg, hogy a rómaiak az útjukban lévő „újszülött gyermekeiket megfojtják, vagy legjobb esetben kiteszik (Divinae institutiones V. 9.). Az ókori jelek azt mutatják, hogy az emberi élet értékét az adja, hogy mennyire használható, mennyire hasznos. Ez a csecsemőkre, gyermekekre is vonatkozott.

2. A gyermek az Ószövetségben

Az Ábrahámnak szóló ígéret alapja, hogy nagy néppé lesznek, ha teljesítik a „szaporodjatok és sokasodjatok” parancsát. Ez egy közhelyszerű természetes törvény, hiszen az a család marad fenn és az a törzs erősödik, amely létszámában szaporodik és minőségében fejlődik. Ennek az ősi törvénynek írásos megfogalmazása a mózesi törvény. Az Kr.e. 722-ben eleső északi ország rész tragédiája megingatja ezt a fennmaradási esélyt. Ekkor már a fennmaradáshoz a gyermekvállalás mellett ott van a Tóra és ott a Templom is. Ezen a három pilléren áll a nép jövője. Születés, törvény, kultusz. A zsidó családban a gyermek „viruló cédrus, a sok fiú Jahve különös áldása”. Jahve mondja: „Csodálatosan alkottalak meg” (Zsoltár 127,3), „Már fogantatásod előtt ismertelek” (Jeremiás 1,4-5).

Az egyiptomi fogságban is a megtartó erő és reménység a gyermek. Az egyiptomiak fel is figyelnek a zsidó nép erősödésére, és törvényt hoznak, rendeleteket adnak ki, hogy ezt a létszámbeli erősödést megtörjék, „nehogy erős ellenségük legyenek” (Kivonulás 1,10). A bábák dolga, hogy „ha fiú születik, öljék meg, ha leány akkor hadd éljen” (Kivonulás 1,16). A babilóniai fogságban a gyermekvállalás és a nép keveretlensége (faji tisztasága) válik jelentőssé. Ezért lejegyznek minden ezt érintő adatot. Fogságba kerültek: 27 290 fő. Zorobábel a fogság után hazavezet 42 360 főt. És ez csak egy része a népnek, hiszen sokan inkább a jóléti társadalmú birodalomban maradnak, mintsem a lepusztult hazába tértek volna vissza. A jólét sokakban elsovasztotta, sőt legyőzte a népi, vallási identitást. Ahhoz azonban, hogy a fogság négy generációja ilyen szaporodást mutasson, családonként legalább 4-5 gyermeket kellett vállalniuk.

A gyermektelenség szégyen az akkori zsidó körökben, sőt Jahve büntetése. Izaiás az ország pusztulásának bemutatásakor írja, hogy az életben maradt asszonyok megragadják az első adandó férfit, hogy másodfelesége legyenek, és gyermekszüléssel megmeneküljenek a szegyénytől (Izaiás 4,1 és vö. 5Mózes 28,18 és Ozeás 9,14). Jób is az Úr büntetéseként éli meg fiai elvesztését, és a hűségpróba után nagy áldásként, jutalomként tekint az új hét fiúra és három leányára (Jób 42,13). Míg a gyermektelenséget büntetésnek tartják, ugyanakkor a gyermeket Jahve áldásának. Izrael három özönnya is meddő volt, és különös ajándékként lesznek édesanyává: Sára (1Mózes 11,30), Rebeka (1Mózes

25,21), Ráhel (1Mózes 29,31). Sámuel megszületése is végre leveszi Annáról is a büntetés isteni bélyegét, és Jahve dicsőítésére indítja. Az akkori, 2-5 évig tartó szoptatási idő eltelte után azonnal nazirnak (Jahve számára odaadott) adja fiát Éli főpaphoz (A Szentírás magyarázata, 323. o.).

A zsidóság nagyon ügyelt arra is, hogy a házaspár hibájából, bűnből ne legyen gyermektelenség. Ezért a frissen házasodott férfinek egy évig nem szabad hadba vonulnia. Természetes számukra a babát váró anya kiemelt védelme. Ha a férfiak agresszívek, és valaki úgy megüt egy viselős asszonyt, hogy az idétlent szül, de életben marad, akkor a férj bíróilag jóváhagyott követelését teljesítse az elkövető. „Ha az asszony belehal, akkor érvényes az elv: szemet szemért, fogat fogért” (Kivonulás 21,23-24). A már megszületett gyermek is védelem alatt áll. Az árvának Jahve az atya (Zsoltár 68,5-6). A gyermek is teljes embernek számít: „Ha egy bika felöklel egy fiút vagy leányt, akkor a bikát meg kell kövezni, sőt a gazdát is, ha eleve tudta, hogy a bika ilyen veszélyes természetű (Kivonulás 21,31). A zsidóságban a mennyiségre törekvő gyermekvállalás nem mehetett a minőség kárára. A gyermekvállalás felső határa nincs szabályozva, de az igen, hogy a megszületett gyermekek hogyan nevelődjenek minőségi emberekké, hithű zsidókká.

A környező népekhez viszonyítva a szülő-gyermek kapcsolat a zsidóknál kiemelkedően fontos. Amint Jahve az atya és a zsidó nép a gyermek, olyan fontos ez a zsidó családokban is. Gyermeknevelésük alapanyaga a Tóra. Az ehhez való hűség mindenkit kötelez, felnőtten és gyermeket egyaránt. Így senki nem botránkozik meg azon, hogy Elizeus próféta Bételnél átkot mond azokra a gyerekekre, akik Jahvéval és a prófétájával gúnyolódnak, és az átok hatására medvék tépik szét a 42 gyereket (2Kir 2,23-25). A Tóra mindenekfelett, Jahve tisztelete mindenekfelett, felnőttekre és gyerekekre egyaránt érvényesen.

Szigorúság és ugyanakkor nagy gyermekre figyelés jellemzi azt a kultúrát. A jó szülő még a játékra is figyel: „Ahol a gyerek játszik, abból már látni lehet, hogy tiszták és igazak lesznek-e tettei” (Péld 20,21). A nevelés természetes eszköze a pálca. „Ha dőreség tapad a fiú szívéhez, a pálca leveszi róla” (Péld 22,15). A verés, a fenyegetés szent célt szolgál: „A fiú gyerektől ne sajnáld a verést, nem hal bele, ha bottal vered... az alvilágtól mented meg életét” (Péld 23,13). A fiú megbabolázása azért is szükséges, mert enélkül „szégyene lesz az anyjának” (Péld 10,1). „A gyermek szívéhez hozzá tartozik az ostobaság, de a fenyegető bot kiűzi belőle” (Péld 22,15). A verés nem a düh, a tehetetlenség levezetése, hanem szent nevelési kötelesség: „Aki nem használ palcát, gyűlöli a fiát, aki meg szereti az ő fiát, az megfenyíti” (Péld 13,24). A fiú, ha bölcs, örül, ha atyja megfenyíti, hiszen az javára van (Péld 13,1). A leányok nem szerepelnek ilyen hangsúlyosan a nevelési előírásokban, mert elsősorban a fiú dolga továbbvinni a zsidó családot, a nép életét értékeket.

A jellemnevelés mellett a tudat formálása is nagy hangsúlyt kap. Minden ünnep múltba tekintés, és buzdítás a jövőt illetően. Évről évre, ünnepről ünnepre elmesélik az ősök példamutató történeteit, Jahve jelenlétét a nép életében. A gyerekeknek is ott a helyük ezeken és így beléjük ivódik a múlt, a jelen és a jövő Jahvénak tetszeni akaró törekvése (Nemeshegyi: Eucharisztia, 21. o.). A bűnbánat is mindenkit érintő közösségi cselekmény: „Gyűjtsetek össze véneket, hívjátok össze gyermekeket, a csecsemőket is...” (Joel 2,16). Az asszír invázió idején is természetes a bűnbánat. „Izrael fiai, akik Jeruzsálemben laktak, az asszonyokkal, gyermekekkel együtt leborultak a szentély előtt, hamut szórta a fejükre és kitárták kezüket az Úr előtt” (Judit 4,10). A gyermekből is szólhat Jahve. Dániel így rendezi el a Szuzsannát vádló vének hazugságait (Dán 13,44).

3. A gyermek az Újszövetségben

A Jézus személyéhez köthető áthagyományozott írások három területen említik gyermeket: *hasonlatokban*, tanítások szemléltetésében, *gyógyítási* történetek alanyaiként és *történetek* aktív szereplőiként. „Jézusnak kedvencei voltak a gyerekek, és gyakran állította őket példaképül a felnőttek elé” (Gromon A.: Ki dobja az első követ?, 1999, 94. o.). Szinte Istennel teszi egyenlővé őket, amikor azt mondja: „Aki befogad egy ilyen gyermeket... azt fogadja be, aki engem küldött” (Mk 9,37).

Jézus a piaci utcagyerekekkel példálózik, amikor a furulyázó, síró gyerekcsoporttal nem vállal közösséget a másik gyerektársaság. Jézus ezzel illusztrálja hallgatósága távolságtartó viselkedését. A gyermek elfogadó, befogadó képességét, amely érdem, jogigény nélkül is nyitott, annak befogadó, elfogadó magatartását állítja példának, szemben a felnőttek, a Jézust hallgatók körével, akik óvatos megfigyelőként, gyanakvó hallgatóságként, ferde szeműen mérlegelő istenhívőkként veszik körül a mestert (vö. Mt 18,3). Érdekes, hogy Jézus sosem mondta a gyerekeknek, hogy vegyenek példát a felnőttekről. Fordítva annál többször (Mk 9,36, Mt 18,3, Mk 10,15). Ha jobban megnézzük, Jézus ebben is új álláspontot képvisel. Korábban minden a gyermekek értékeit továbbvivő vallási, kulturális nevelését célozta. Jézus ez ellen lett volna? Nem gondolom. Amikor a gyermeket példaképnek állítja, akkor azzal szembesíti hallgatóságát, hogy a felnőttek nem ilyen nyitottak, nem ilyen fejlődni hajlandók, miként egy gyermek. Nem a szintet, hanem a hozzáállást illusztrálja számukra. Az tény, hogy Jézus nem majmolásra, nem engedelmességre, nem beprogramozottságra biztat, hanem személyes gondolkodásra, mérlegelésre és döntésre. A megtérés (*metanoia*) nem dresszúra, nem nevelés, nem sodródás, hanem személyes, megfontolt döntés eredménye. Tudjuk, hogy a gyermek személyiségének alakulásában nagy szerepe van a genetikának, a környezeti hatásoknak, de főként az ő hozzáállásának. Az utcagyerekeket magához ölelő Jézus a feltétel nélküli szeretet példáját adta. Lehet nagyobb nevelési szolgálat egy felnőtt, egy szülő részéről, mint a feltétel nélküli szeretet és az értékekre jó példát adó felnőtt magatartás? Rettenetes, hogy mennyi gyermekek elleni sérelem van ma a világban! „Németországban évente 60 000 súlyos testi sértést követnek el gyermekek ellen, 600 gyermeket ölnek meg (vernek agyon, jobbára a szülők), 15 000 a válási árva és 50 000 gyermek válik baleset áldozatává.” (Gromon A.: Ki dobja az első követ?, 1999, 97.o.). Igen, a túlnépesedés túl sok szenvedést és bajt hoz a gyerekekre is – mondhatná egy mai megmondó ember. Én az életszemléletre utalnék, hogy egy profitorientált rohanó világban az életellenes tragédiák is elszaporodnak. Az élet működésének alapelve a lényeges, nem a népesség száma... Minél több jó ember él a földön, annál kevesebb lesz a bűnök következtében előforduló baj, tragédia a földön.

4. A gyermek az ókeresztény irodalomban

A korai kereszténység igyekezett felnőni a jézusi normákhoz. Elutasították a közfelfogást, amely szerint „az irgalmasság a lélek gyengesége” (*miser cordia est misera animi*). A keresztények kiemelt erénnyé emelték az irgalmasságot. A mindenki szeretetét hirdető és megélni akaró kereszténység a jócselekedetek körében kiemelten foglalkozott a gyermekekkel.

Suetonius szerint a római birodalomban a népszerű hadvezér, Germanicus meggyilkolása napján született gyermekeket kitétek, mivel szerencsétlennek tartották azt a napot, tehát eleve szerencsétlennek született gyerek nem kellett. A kitétek sorsa szenvedés volt, hideg, pizok, kóbor kutya, éhség gyötörte őket. Ha valakik fel is szedték őket, legfeljebb rabszolgák vagy gladiátorok lehettek belőlük. A lányokból prostituáltak lettek. (Ackermann, 409. o.). Voltak kirakóhelyek, amelyek közismertek voltak. A keresztények keresgélés nélkül menthették a szerencsétlen kisbabákat.

A kereszténység terjedésében nagy szerepe volt a jótetteik hírének, az irgalmasság cselekedetei mellett annak is, hogy a megmentett gyermekek később elkötelezett kereszténnyé is lettek. Tertullianus írja, hogy a keresztények irgalmassága a megmentetteknek életet jelentett, a keresztényeknek pedig létszámbeli gyarapodást. A katakombák „Proietus” vagy „Proieta” feliratai azok sírját jelölik, akik eredetük szerint kaptak nevet („Kitejt”). Így ment ez a IV. századig. Ekkortól intézményesült ez az irgalmas gyermekmentés, császári támogatással. A 314-es arles-i zsinat elrendeli, hogy a talált gyermekről tanúk igazolják kitejttségüket, és ezt ki kell hirdetni az egyházban, hogy szülei 10 napon belül jelentkezhessenek, ha megbánták tettüket. Ha nem fogadják vissza és ismert a személyük, akkor ki kell őket zárni a közösségből, eltiltva a szentségektől is (Ackermann, 411. o.). Bizony, ezek szerint a IV. században már a keresztények között is előfordult gyerekkitétel. Olyan is volt, hogy az elvirai zsinaton (305) szabályt kellett hozni: „Ha egy asszony férje távol létében házasságtörő kapcsolatból gyermeket fogant és születése után megölte, úgy határozunk, hogy élete végén sem szabad megadni neki a közösségben való részesedést, mert bűnt bűnre halmozott” (Óker. egyházfegyelem, 261. o.).

Hiába a szigorú rendeletek, a csecsemőkitétel nem szűnt meg. A templomok elé márvány lerakóhelyeket tettek, hogy az egyházban intézményesen foglalkozhassanak a csecsemőkkel. Theodosius császár a püspököket és helytartókat jelöli ki a kitett gyermekek gyámjává. Hippóban a diakonisszák egyik kiemelt feladata volt a kitettek összeszedése és Ágoston püspöknek való átadása. Mennas konstantinápolyi pátriárka 543-ban komoly lelencházat alapít. Szt. Remigius (532) püspök is korábban ezt teszi, szerényebb szinten. Jól megfigyelhető, hogy amint az üldözöttségből államváltású kereszténység lett, a tömegek megtérés nélkül tagok lettek, és vitték magukkal pogány gyakorlatokat, bűneiket. Tény, hogy csak a IV. századtól van a felhígult kereszténység körében is gyermekkitétel. Ekkortól kell az egyháznak igyekeznie, hogy a kolostorok elterjesztésével segítsen ezen az áldatlan állapotban. A betegek, vakok, sérültek mellett az árva, kitett gyermekek sorsát is igyekeztek elviselhetővé tenni.

Az ősegyházban a testi ellátás mellett nagy hangsúlyt kapott a nevelés. Ebben az ószövetségi bölcsességre építettek. A Példabeszédek könyve, a Prédikátor könyve és Jézus Sirák fia könyve voltak a legforgatottabbak. Az újszövetségi írások nagyon kevés konkrét és közvetlen nevelési segítséget adtak. Szt. Pál igyekszik valamiket mondani, de általánosságoknál marad. „Gyermekek engedelmeskedjék szüleiteknek az Úrnak” (Ef 6,1)! Természetesen a szülőknek is megadja a biztatást: „Atyák, ne haragítsátok fel gyermekeiteket, hanem az Úr nevelésével és intésével tápláljátok őket” (Ef 6,4)! A Jánoslevél sem mond újat: „Írtam nektek gyermekek, mert ismeretet szereztetek az Atyáról... Vétkeitekre megvan a bocsánat” (1Jn 2,12-14). Az ősegyházi szabályzat még arra is kiterjed, hogy a püspöknek (episzkoposz) engedelmes és tiszta életű gyermekei legyenek, hiszen, ha valaki nem tudja az Úrnak tetszően vezetni gyermekeit, hogyan tudná ezt tenni az Egyházzal?

Az asszonyi hivatást a gyermekek szülésében, ápolásában és az Úrnak való nevelésében fogalmazzák meg. Közösségi aktivitás helyett otthon igyekezzen: „...üdvözülni fog fia születése által, ha megmarad a hitben, szeretetben, józansággal párosuló szentségben” (1Tim 2,15). A diakónusoktól is elvárják, hogy „gyerekeiket és saját házukat szépen vezetőik” legyenek. (1Tim 3,12). Az özvegy akkor írható be a közösség hivatalos szolgálói közé, ha többek között gyermekeket nevelt (1Tim 5,10). Az idős, az özvegy, akinek gyermekei, unokái vannak, „tanítsa meg először a saját házát (családját) az istenfélelemre és arra, hogy szüleiknek viszontgondoskodással fizessenek” (1Tim 5,4). A fiatalabb özvegyasszonyok ne közösségi szolgálatot végezzenek, hanem „menjenek férjhez, és szüljenek gyermekeket” (1Tim 5,14).

Ez a gyermekvállalásra tett nagy hangsúly meghozta gyümölcsét: ezekben a családokban nőttek, nevelődtek a három évszázad kiemelkedő keresztényei, a vértanúk is. Olyan gyermekpéldaképekről tudunk, mint Szt. Ágnes, Szt. Tarziciusz, Szt. Pongrác, akik gyermekként is felnőttek a Jézusért életet odaadó vértanúságra. Olyan szülőkről is tudunk, akik kiemelkedő példát adtak gyermekeiknek Szt. Mónika fiából Szt. Ágoston, Anthusa asszony fiából Aranyszájú Szt. János lett. A kappadókiai Basileus és Emmeleia házaspár olyan fiúkat nevelt szeretetben, hogy Nagy Szt. Vazulként, Nyssai Szt. Gergelyként és Babastei Szt. Péterként tisztelhetjük. Ezek akkor is biztató példák számunkra, ha tudjuk, hogy nemcsak a szülőkön fordul a gyermekek személyiségének fejlődése. (Ackermann, 445. o.).

Az sem véletlen, hogy az ilyen családokból származó gondolkodók rendre kitérnek a gyermeknevelésre. Aranyszájú Szt. János, Szt. Jeromos, Szt. Ágoston, Szt. Ciprián nagy hangsúlyt tesz a szülői példára: „Akármily szépen beszélj, a tetteknek is van nyelvük, és még beszédesebbek, mint a száj, azért gyermekeitek is inkább azt nézik, mit tesznek, mint amit mondotok” (Szt. Ágoston). A konkrét bűnök ostromozása a IV. századtól jellemző. A vagyonos keresztények a mammon (pénz) szolgálata miatt elhanyagolják a gyermeknevelést. Aranyszájú Szt. János homíliáiban nekik írja: „Semmiféle vagyon vagy birtok nem lehet kedvesebb fiainknál... és mégis mennyire érthetetlen, hogy sokkal több gondot fordítunk a birtokra, mint a gyermekeinkre.” Ma ugyanezt írná, kiegészítve a karrierrel, az önkibontakozó szakmaisággal, a komfortigények növekedésével mint a gyermekektől elvonó erővel. „Mi szebb, mi dicsőbb, mi nagyobb, mint lelkeket nevelni, az ifjak (a fiatalok) erkölceit a jóban kialakítani? Minden művésznél fenségesebb művésznak tartom azt, ha valaki a gyermeki lelkek nemesítésén fáradozik.” „Törekedjünk gyermekeinket nem pénzzel, hanem jámborsággal gazdagítani,

amely el nem vész soha... Nem másképp lesznek rosszakká a gyermekek, hanem mert atyáik többet törődnek a jelen élet kényelmével, ezeket én a gyilkosoknál is rosszabbnak tartom, mert azok a testet ölik meg, ezek pedig a lelket is” (Ackermann, 487. o.).

Szent Jeromos hosszan tárgyalja a nevelés fontosságát, és javaslatokat is tesz. A család templom, ahol meg kell őrizni a gyermeket attól, hogy a világ elvigye Istentől. Mindent úgy kell a gyermek életében irányítani, hogy Istenhez segítse. „Játék közben tanulja meg a szent dolgokat, írás és olvasás tanulásakor a szentek nevein, tettein gyakoroljon... és ösztönözd korának megfelelő jutalmakkal, adj mellé társakat, hogy a versengés felbuzdítsa... Iparkodjék társait felülmúlni és az őt lehangolókat ne irigyelje, hanem csodálja. Óvakodj, hogy a tanulás iránt ne kelts benne ellenszenvet, mert ez az idegenkedés felnőtt korában is megmarad” (Levél Laetához). Senki ne szégyellje gyermeke tanítását, amint Arisztotelész sem szégyellte Sándorral bíbelődni, aki Nagy Sándorral nőtte ki magát. Szt. Jeromos óva int a rossz példától is: „Nem szabad a gyermeknek olyat látni atyján vagy anyján, amit ne utánozhatna” (Scherer, Exempel Lexikon, 901. o.).

Szt. Ágoston annyira fontos feladatnak tartja a nevelést, hogy ezt írja: „Oktassanak, intsék őket (a gyermekeket) gyengédséggel és szigorral, így töltsenek be mintegy püspöki tisztet a családjukban” (Tractatus, idézi Ackermann, 490. o.). Szt. Vazul keményen fogalmaz: „Hogyan lehetnek jól neveltek a gyermekeid, ha magad is fegyelmezetlen és rendetlen életet élsz?” Még a hanyatló római birodalomban is kimutatható a családok jelentősége. Salvianus szerint: a családok romlása a birodalom romlása. „Minők lehetnek ott a családtagok, ahol a szülők romlottak?” (Ackerman, 491-3). Mivé lesz egy ország, ha alapsejtje romlott? Ezen a romlason az egyházi és világi rendeletek sem sokat változtattak. A toledói zsinat (585) még gyermekszemináriumokat is felállít, hogy a szülői mulasztásokat megkísérelje pótolni. Ez akkor sem oldotta meg a nevelést, mert a szülői jó hatás nem pótolható.

A mai iskoláztatás is hiába tűzi ki célul az oktatást és nevelést mint feladatát. A bajok csökkenthetők, de a jó családi nevelési háttér nem pótolható mással. Ennek belátására elégnek kellene lennie a történelmi tapasztalatnak. A későbbi századokban már ott tartanak, hogy püspöki rendeletet adnak ki, hogy a papok ingyen és kiemelten foglalkozzanak a gyermekek nevelésével. Szóval a szülők mulasztásainak pótlására mindent bevetnek: „Ha mi papok számot adunk a gyermekek lelkéről is, mennyivel inkább ti szülők, akikre elsősorban van bízva az ő nevelésük” (Aranyszájú Szt. János. idézi Mehlers Beispiele V. 382. o.).

5. Mai megfontolások...

A gyermekvállalás és a már meglévő gyermekekre figyelés azt mutatja, hogy mára folytatódott és tovább növekedett a IV. századtól felerősödött probléma. Az értékszemlélet alakulása, torzulása olyan összetett probléma, hogy leendő szülőkként, gyakorló szülőkként és nagyszülőkként magunkba kell szálljunk. Olyan világban élünk, amelyben „ennyire csábos az ördög még sosem volt” (Eperjes Károly). Súlyos kérdés a magzatelhajtás, az abortusz, és mintha a régi morális bűnök, akkori megfontolások mai megfelelőjét látnánk.

A sok vita akörül forog, hogy mikortól emberi élet az életünk? Számomra az emberi élet a megtermékenyüléstől egy személy földi életének indulása. Lelkiismereti kérdés, hogy ezután milyen alapon dönt az anya, az apa, a társadalom a magzat életéről. „Az abortusz előre megfontolt szándékkal, bűnszövetkezetben, különös kegyetlenséggel, nyereségvágyból, gondozásra bízott kiskorú sérelmére elkövetett gyilkosság” (Czakó Gábor). Drámai ez a tényállás! Sokasodniuk kell azoknak, akik nem ölni, hanem ölelni akarnak. Ölelni és felelősen ölelni. A következmények tudatában ölelni. Ha kell, védekezve ölelni. Az önvédelem és a gyermekvédelem értékvédelmet jelent. Meg kell védeni a jobbat, az értékesebbet levés lehetőségét.

Nem gondolom, hogy túlnépesedés van a szó abszolútizált értelmében. Ott, ahol az életlehetőségeihez képest több az ember, mint amit a területe el tud tartani, ott is kiderül, hogy egy törpe kisebbség dúsgazdag és föléli a lehetőségeket. A szegény tömeg pedig gyermekvállalással igyekszik túlélni a

drámai helyzetet. A túlnépesedés globális veszedelmeit elemző emberek világmegmentő szándéknyilatkozatai mögött nem érzem az adott territórium reális áttekintését. A jólétiek önvédelme sokszor mintha arra irányulna, hogy gyermekvállalás elleni kampányolással akarják megtartani vagy növelni életszínvonalukat. Emberileg érthető, de egyetérteni nem tudok azzal, hogy a diplomás nők 85%-a szakmai karriert akar előbb, mint gyermeket. Sajnos az iskolázottság ma már nem jelent feltétlenül jobb emberré válást. A férfiak férjként, apaként munkanapokon 20 percnyi minőségi időt adnak családjuknak, és ezzel letudják nevelési és családpérfelnevelési kötelességüket (Kun Erzsébet, 2001).

A baj ott van, hogy az emberiség a jó emberek tekintetében alulnépesedett. A világmegmentők globalista szemléletét le kell cserélni, a globálist le kell cserélni végre a divinálisra. A földet gazdaként úgy kell kezelni és belakni, ahogyan a teremtő szándéka sugallja. A jézusi iránymutatás erre teszi a hangsúlyt. Ha az értékek előállítás és megosztása divinális, akkor az egyszerű és szegény népek sem létszámban, hanem életminőségben fognak gyarapodni. „Gondolkoznunk, terveznünk, döntenünk kell a gyermekvállalásban is, és nem nyulakként kell viselkednünk” (Ferenc pápa, 2015). A történelem tanulni valókat kínál. Az „itt és most” helyzetünkben nekünk is vannak jó alaptételeink, amelyek mögött sok évtizedes tapasztalat van.

a) Gyermekeink nem a mieink, de ránk vannak bízva. Nem birtoklásra adtunk, hanem hogy éltessek őket mint a jövő reménységeit. Tudom, a gyermek a jövő: a termelésben munkaerő, az államháztartásban adófizető, a kereskedelemben a vevő, a katonaságban emberanyag..., de számunkra az Isten Országának, a jézusi szeretet rendjének megvalósításában reménység. Ilyen értelemben divinális. Életük, miként a miénk, éltetésre adatott. Ez a szemlélet a másokért élést jelenti. Az éltetés koncentrikus köreiben benne van az embertárs, de benne van minden más élőlény is. Ilyen értelemben globális. Az embert eltaszító, de az állatot magához ölelő ember torz értékszemlélettel éli meg ezt az éltetést.

Torz az a magatartás is, amely azért vállal gyermeket, hogy legyen, akin kiélje uralkodási vágyát, és mindezt szeretet címén. Nem a birtoklási szemlélet, nem a profitorientált irányulás és gyakorlat a mi utunk. Nem haszon szempont-e az, hogy úgy akar fennmaradni egy nép, egy család, hogy sok gyermeket vállal? A létezés, a fennmaradás nem haszonlesés, hanem az élet lét- és fajfenntartási alap törvényének megélése. Nem haszonlesés-e, hogy manapság több gyermekvállaláshoz kötött pénzügyi kedvezménye van annak, aki otthonteremtési programot tervez? Egy olyan kormányzás, amelyben jelentősége van a nemzet, az ország jövőjének, természetesnek tartja, hogy a maga módján támogassa ezt a jövőt. Ez lehet pénzügyi, lehet közbeszédi, közhangulati, szemléletalkotási lehetőségek támogatása. Az pedig, hogy a szülői és nagyszülői örömök nem haszonlesést jelentenek, nem lehet kérdés. Jó nekünk az élet vállalása és tudatos minőségi életté szolgálása. Akkor is így van ez, ha tudjuk, hogy minél több száj van az asztal körül, annál több kerül az ebéd. Az élet szolgálata a tudatos szegényedés vállalása is.

b) Nem arra szülünk, hogy nevelésüket, rendszeres felügyeletüket átpasszoljuk a nagyobb testvérekre, a nagyszülőkre, a közösségi testvérbarátokra, a bölcsődére, az óvodára, iskolára. A segítség, áldások és kihívások. Áldások, ha erősítik a szülőket, a család jó irányulásait. Kihívások, ha egy-egy gyermekvagyás után úgy kell visszaterelődni az otthoni, normális értékrendbe, kerékvágásba. Nevelési, együttműködési életjelenségek természetesek, de a szülői felelősség nem ruházható át. „Húgom azért nem fagyott meg 1945-ben, mert bepisiltem, és fölsírta szüleimet” (Levente Péter). Az a normális, ha „anyabölcső ringás közelében” (Sütő A.) egybeszeretődik a család. Tudjuk, hogy a „pityóka nem válik dinnyévé” (Gárdonyi), mindegyiket személyre szabottan kell szeretni, nevelni. És ez nem torzul majd a felnőtt gyerekek „mamahotel” néven elhíresült haszonélvező élősdiségévé.

Növeli a gondokat, hogy az online lehetőségekkel beférkőzött a családokba a világ, annak minden kísértésével, bűnre is vezető alkalmával. Hol van ma már az a barátainak megfelelni akaró magatartás, amit Nagy László édesanyja mondott fiáról: „Laci nem akarta felvenni az új ruhát, hogy ne kelljen szégyenkeznie szegényebb barátai előtt.” Ma ki a menő? Ki a modern? Aki a divat legújabb irányait követi és jeleníti meg. A jó család nem adhatja fel, hogy mi normára nevelünk, szelíden.

Veszélyben vannak az élet alapvető értékei. Ilyen értéktorzulás számomra, hogy Franciaországban terjed a gyermekek homoházasságba való örökbe fogadhatósága, Svédországban három és több „szülőt” magában foglaló „családok” száma növekszik a „semlegesítés” jelszavával, és Angliában 3-7 szülős „gyermeknemzés” is gyakorlattá vált. A nő-anya-feleség és a férfi-apa-férj hagyományos, kultúránknak megfelelő kép torzulása, sőt kiirtása van folyamatban. Pedig tudjuk, hogy „Jobb emberi sors csak jobb emberekből születik.” (Nagy László). A család mint a gyermek nevelődésének elsődleges helye nagy veszélyeknek van kitéve minden szinten. Aki nem hiszi, nézzen utána az Európai Unió vezetőségében lévők nagy része családi háttereinek: saját családot nem vállalók döntenek a tagállamok és polgáraik sorsáról. „Nagy urakhoz illő nagy aljasságok” (Benedek Elek) vannak ma is. Új feladat, hogy kialakítsunk egy immunrendszert a szellemi és lelki területekre is.

Életünk „ránk eső kis zuga” (Szentgyörgyi A.) mindenekelőtt a családjunk, benne a gyerekeinkkel. P. Ariés az angol gyermekek munkára nevelődéséről írja a XVII. sz.-ről: „Ezek a feladatok attól függték, hogy az egyes családok milyen régiókban éltek; a vidéki családok megtanították a gyerekeket fonásra és kártolásra, és néhány lányt harisnyakötésre, kézi kötésre és csipkeverésre tanítottak. Ezek hasznos készségek voltak a városi nők számára is, mivel a 17. században népszerű iparágakká váltak. Más évszázadokban a gyerekek számtalan feladatot végeztek a birtok körül. A fiatalabb gyerekek segítettek a szántásban, a madarak elriasztásában a kukoricától, a gyomok kihúzásában, a gyümölcsök begyűjtésében és a trágya szétszórásában. A családi munkákban való segédkezés révén a gyerekek megtanulták a munka fontosságát és értékét. Ez nemcsak a fejlődéshez volt elengedhetetlen, hanem a szegénységben élő családok számára is biztosított anyagi forrásokat. A tizenhatodik századtól a tizenhetedik század első feléig Anglia lakossága megduplázódott, elérve az 5 milliót. (Ariés idézi: Ben-Amos, Iana Kausmant : Adolescence 1994, 420. o.)

Gyermekkoromban, és ez nem évszázadokkal ezelőtt volt, természetes volt, hogy ki mire alkalmas, abban vesz részt a család működésében. Az állatok legeltetésében, ellátásában, a földi munkálkodásban, vetésben, kapálásban, trágyázásban, rakodásokban... tanultam meg a munka becsületét, és sokoldalúságra nevelődtem ezáltal. A tevékenységben való feladatok életképességet hoztak az életembe. Nem volt leánytestvérem, de ha lett volna, neki is be kellett volna kapcsolódnia a konyhai és egyéb női munkákba. Legtöbbször emelt engem ez a munka, hiszen édesapámmal ülhettem a lovas kocsin, édesanyámmal kapálhattam. Ma is érdemes megtalálni a hasznos együttműködés lehetőségeit a gyermekek számára.

Elveink érvényre juttatásában a legnagyobb erőforrásunk a jézusi értékszemléletre épülő szülői, családi életre törekvés. A család legyen az alaptemplom, az alapiskola és az alapközösség. Ezt erősítheti a baráti, testvéri, testvérbaráti kör, amelyben hasonló törekvéssel igyekeznek jó emberek lenni és jó embereket nevelni. Ahol nem a családom értékszemlélete van, ahol tartalmi és módszertani idegen erők vannak, azt elkerülni, elsorvasztani erősen ajánlott. No nem a folytonos eltiltásokat képviselem, hanem a jobbat, szebbet, igazabbat felkínáló igyekezetet hangsúlyozom. Gyermekeinket el kell szeretni a rossztól a jobb felé. A magam érdekeinek érvényesülése miatt akárkire hagyni gyermekeinket, ez bűn. A szétszórt (diabolizált) hatásoknak kitett gyermek nagyon kiszolgáltatott, nagy a veszélye a sodródásnak. A kortárs csoport hatásai úgyis annyira erősek, hogy Isten csodája az égre tekintő és ugyanakkor két lábbal a földön álló gyermek, fiatal.

A szülői, anyai és apai felelősség nem egy nyögve, mártírelkülettel viselt sorscsapás, amit a gyerekek jelentenek. Élethivatás ez, tele a jól kezelt kihívások sikerélményével, az emberi élet értelmének megéléséből fakadó belső békével, boldogsággal. Szakmáink az emberi alkotásra épülő megélhetési forrásaink. Hivatás az, ami Istentől eredeztetett küldetésünk a földön. Aki életet adott, az köteles az életet minden jelenségében szolgálni. Nem rabszolgálni, rátelepedve gyermekére, de nem is szabadságtiszteletre hivatkozva kiszállni neveléséből, „majdcsak lesz valahogyan” alapon.

A gyermeknevelés nem csupán anyai feladat. Sajnos az apai nevelés a patriarchális szemléletben az uralkodást jelenti. Szülői magatartásom mérlegre tételekor el kell tudnom mondani, hogy akkor, az adott körülmények között úgy szolgáltam döntéssel, igent mondásaimmal és nemet mondásaimmal, ahogy azt akkor helyesnek gondoltam. Ez a lelkiismereti békém alapja.

A leendő édesanyák és a leendő édesapák csíráit szolgáljuk a neveléssel. „Ne kinyilatkoztassunk, beszélgessünk” (Keresztúry D.). A jó család „holtak, élők, születendők szövetsége: HOL-ÉL-SZ” (Sütő András). Tapasztalati tény, hogy minden gyermeknevelés az önnevelésünkre épül. Akkor is így van, ha a befektetett igyekezetünk csak morzsákban hozza meg az eredményt gyermekeinkben, hiszen a magunk üdvösségét is munkáljuk, a gyümölcs reményében. **„Küzdeni a győzelem reményében érdemes”** (Bulányi Gy.)!

Befejezésül néhány bölcs mondás a gyermekekről:

„A rosszaságot nem kiverni kell a gyerekből.” (Böjte Csaba)
„A rosszaságotat kiserette belőlem June.” (Johnny Cash)
„A gyermek néha kapocs, néha bilincs.” (Szabó Magda)
„A várandós nagyon várja a gyermekét.” (L. Shrirer)
„A gyermeknek adható legnagyobb adomány a rá szánt idő.” (O. A. Battista)
„Mindent elveszünk gyermekünktől, ha mindent megadunk neki.” (Balázs Tibor)
„Kínai gyermeknevelés: „KIMENG” (felfedni azt, ami el van rejtve benne).” (Müller Péter)
„A szülők válása a gyermeket szíve elrejtésére kényszeríti.” (T. Persons)
„A gyermek vendég nálunk, akit nem birtokolni, szeretni kell.” (J. D. Salinger)
„A gyermek tündérvilágában közel az ég a földhöz.” (Merza József)

Felhasznált irodalom:

1. Nemeshegyi Péter: Az Eucharisztia, Róma, 1975.
2. Biblikus Jubileumi Kommentár, Bp. 1970.
3. Gromon András: Ki dobja az első követ? Bp., 1999.
4. Vanyó László: A kappadókiai atyák, Bp. 1983.
5. Ackermann Kálmán: A gyermek a keresztény ókorban, 1914.
6. Kühár Flóris: Az ősegyház szentségi élete, Bp. 1944.
7. Herbert Haag: Bibliai lexikon, Bp. 1989.
8. Műveltség útja, Bp., Tolnai Ny. 1933.
9. P. Aries: A gyermekkor évszázadai, 1960.
10. Ben-Amos, Ilana Kausman: Adolescence, 1994.
11. Kun Erzsébet: Családmesék, Szt. Gellért Kiadó, Bp. 2001.